Emlékezés Theiss Edére (1899–1979), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjára
Remembering Ede Theiss (1899–1979), Full Member of the Hungarian Academy of Sciences

Theiss Ede – a gépészmérnökből lett közgazdász, statisztikus, egyetemi tanár – a 20. századi magyar közgazdaság- és statisztikatörténet egyik sokoldalú, nemzetközi tájékozottságú tudósa volt. Munkásságának különlegessége, hogy a mérnöki gondolkodást, a matematikai közgazdaságtant és a statisztikai módszertant egységes tudományos szemléletben alkalmazta.

Theiss Ede 1899. február 25-én született Budapesten, és ugyanott, 1979. szeptember 12-én hunyt el. Középiskolai tanulmányait a budapesti kegyestanítórendi (piarista) gimnáziumban végezte, ahol 1917-ben érettségizett. Felsőfokú tanulmányait a Magyar Királyi József Műegyetemen folytatta, ahol előbb, 1924-ben gépészmérnöki, utóbb, 1926-ban közgazdaság-tudományi oklevelet szerzett. Közgazdaság-tudományi doktori fokozatát 1931-ben kapta meg.[1]

Szakmai pályafutásának első állomása a József Műegyetem volt, ahol 1924 és 1928 között Hermann Miksa (1868–1944), a II. számú Gépszerkezettan Tanszékének rendes tanára, professzora mellett, a gépszerkezettani tanszéken dolgozott tanársegédként. Már ebben az időszakban megmutatkozott, hogy érdeklődése túlmutat a hagyományos mérnöki feladatokon: a műszaki és gazdasági folyamatok matematikai összefüggéseinek feltárása egyaránt foglalkoztatta. Emellett közgazdasági tanulmányainak meghatározó mentora Heller Farkas (1877–1955) közgazdász, egyetemi tanár volt. Az ő irányításával készítette el doktori értekezését, és később az ő közreműködésével szerezte meg a magántanári képesítést is.[2]

Később, 1928-ban a Kereskedelemügyi Minisztériumban helyezkedett el, ahol energiagazdálkodási kérdésekkel foglalkozott. Majd, 1935-től az újonnan létrehozott Iparügyi Minisztériumban dolgozott, ahol az energiagazdálkodási ügyek irányításában vállalt jelentős szerepet. Egy bő évtized után, 1946-ban az Energiagazdálkodási Főosztály vezetője lett. E minisztériumi tevékenysége során mérnöki ismereteit és közgazdasági felkészültségét egyaránt hasznosította. Pályakezdésének fontos része volt az energiagazdálkodás nemzetközi tapasztalatainak megismerése. Még 1931 és 1933 között – Rockefeller-

[1] KÖVES PÁL: *Theiss Ede*. In: Mátyás Antal (szerk.): Magyar közgazdászok a két világháború között. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1994. 177. p. (A továbbiakban: KÖVES 1994.)

[2] KÖVES 1994, 177–178. pp.; SIPOS BÉLA: *Egy úttörő közgazdász: Theiss Ede.* In: Köpeczi Béla (főszerk.): Magyar Tudomány. XCIX. kötet – Új folyam, XXXVII. kötet. 2. szám. Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat. Budapest, 1992. 240. p. (A továbbiakban: SIPOS 1992.); Vö. KENYERES ÁGNES (főszerk.): *Magyar Életrajzi Lexikon. Első kötet A–K.* Akadémiai Kiadó. Budapest, 1967. 711. p.

ösztöndíjjal – az Amerikai Egyesült Államokban tanulmányozta a közgazdaságtan, a matematikai statisztika, az energiagazdálkodás és a konjunktúrakutatás legújabb eredményeit. Tanulmányútja során többek között a Chicagói Egyetemen (Illinois), a Columbia Egyetemen (New York) és a Stanford Egyetemen (Kalifornia) folytatott tanulmányokat. Tudományos fejlődésében fontos szerepet játszott, hogy olyan neves kutatók munkásságával is megismerkedhetett, mint Henry Schultz (1893–1938) amerikai és Ragnar Frisch (1895–1973) norvég közgazdászok. Ezekről a kutatásban eltöltött jelentős évekről elmondható, hogy *„(...) Amerikában több angol nyelvű tanulmánya jelent meg. Legfontosabbak ezek közül »Az időmozzanat és a kapitalisztikus termelés* [Time and capitalistic production]*« (1932), »A termelés kapitalista természetéből származó gazdasági flukutációk mennyiségi elmélete* [A quantitative theory of industrial fluctuations caused by the capitalistic technique of production]*« (1933), valamint »A megtakarítások és beruházások dinamikája« című* [Dynamics of saving and investment] *(1935) dolgozatok."*[3]

Az amerikai ösztöndíjas időszakot követően Skandináviában és Angliában is tovább képezte magát. A koppenhágai, lundi, stockholmi és oslói egyetemek mellett a London School of Economics, valamint Cambridge és Oxford egyetemeinek tudományos eredményeit is tanulmányozta. A nemzetközi tapasztalat hozzájárult ahhoz, hogy a korabeli matematikai statisztika módszertanának, továbbá az energiagazdálkodás és a konjunktúrakutatás legújabb eredményeit tanulmányozhassa, valamint magyar közgazdaság-tudomány egyik korai, matematikai módszereket alkalmazó képviselőjévé váljon.[4] Theiss Ede *„(...) a matematikai közgazdaságtant művelte, az ökonometriai módszereket, a dinamikus közgazdasági elemzés eszközeit alkalmazta."*[5] Munkásságát nem pusztán a külföldi közgazdasági elméletek hazai közvetítése jellemezte: azok kritikai elemzésére, továbbfejlesztésére és a magyar gazdasági viszonyok között történő alkalmazására is törekedett.

Tudományos életművének egyik legfontosabb területe a matematikai közgazdaságtan, a dinamikus gazdasági folyamatok vizsgálata és az ökonometria volt. Az 1931-ben megjelent doktori munkája, *Az áralakulás, termelés és jövedelemeloszlás matematikai elmélete* címmel, a korabeli magyar közgazdasági irodalom jelentős teljesítményének számított. A dolgozat a matematikai

[3] KÖVES 1994, 180–181. pp.; Vö. TÖRÖK SÁNDOR: *Theiss Ede a matematikai közgazdaságtan kiemelkedő magyar gondolkodója.* In: Csáki Csabáné (főszerk.): Társadalom és gazdaság Közép- és Kelet-Európában. XXI. évfolyam. 2. szám. A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem folyóirata. Budapest, 1999. 73–74. pp.

[4] DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. XIII. kötet (Szentl–titán).* Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója. Budapest, 2008. 923–924. pp.; Vö. SIPOS 1992, 241. p.

[5] KENYERES ÁGNES (szerk.): *Magyar Életrajzi Lexikon. II. kötet (L–Z).* Akadémiai Kiadó. Budapest, 1982. Elektronikus elérhetőség: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/t-ty-780F8/theiss-ede-7822B/ (Letöltés ideje: 2026. november 3.)

közgazdaságtani iskola eredményeit elemezte, különös figyelemmel a gazdasági egyensúly mennyiségi feltételeire.[6] A munkában kiemelt szerepet kaptak Léon Walras (1834–1910) francia közgazdász, valamint Vilfredo Pareto (1848–1923) olasz mérnök, szociológus, közgazdász elméletei. Sipos Béla közgazdász, egyetemi tanár későbbi értékelése szerint a dolgozat a matematikai és az osztrák közgazdasági iskola eredményeinek szintézisére törekedett. Theiss ezzel a magyar közgazdasági szakirodalomban az elsők között mutatott be átfogó, kritikai igényű matematikai közgazdaságtani elemzést.[7]

Több jelentős angol nyelvű tanulmánya jelent meg. Ezek közül különösen fontosak: *Time and Capitalistic Production* (1932), a kapitalista termelés időbeli összefüggéseiről. *A Quantitative Theory of Industrial Fluctuations Caused by the Capitalistic Technique of Production* (1933), amely a termelési technika és az ipari ingadozások mennyiségi kapcsolatát vizsgálta. *Dynamics of Saving and Investment* (1935), amely a megtakarítások és a beruházások dinamikájával foglalkozott. E tanulmányok nemzetközi tudományos folyóiratokban, a Journal of Political Economy, illetve az Econometrica hasábjain jelentek meg. Különösen figyelemre méltó, hogy Theiss munkái már az 1930-as években bekapcsolódtak a nemzetközi ökonometriai gondolkodásba.[8] Az 1936-ban megszerzett magántanári képesítésének alapja *A közgazdaságtan dinamikai problémái, különös tekintettel a kvantitatív kutatási módszerekre* című munkája volt. Ettől kezdve rendszeresen tartott egyetemi előadásokat is. Kutatásainak középpontjában egyre inkább az a kérdés állt, hogy a gazdaságban megfigyelhető változások, az árak, a termelés, a beruházások és a jövedelmek miként kapcsolódnak össze, és ezek az összefüggések milyen matematikai, illetve statisztikai eszközökkel írhatók le. A gazdaságot tehát nem statikus állapotként, hanem egymással kölcsönhatásban álló, időben változó folyamatok rendszerének tekintette. Ez a dinamikus szemlélet későbbi statisztikai munkásságában is meghatározó maradt.[9]

Theiss Ede munkásságában a statisztika nem önálló, pusztán adatgyűjtő és adatfeldolgozó tevékenységként jelent meg, hanem a gazdasági összefüggések

---

[6] *„A gazdasági tevékenység a lex minimi alapján megy végbe, azaz arra törekszik, hogy a legkisebb áldozat árán a lehető legnagyobb hasznot érje el. Ez az elv csak úgy érvényesülhet, hogy bizonyos lelki folyamatokban intenzitási fokozatokat állapíthatunk meg, azaz bizonyos egyneműséget és ugyanakkor különbözőséget, amely utóbbi körülményt azzal fejezünk ki, hogy az egyik lelki folyamatot a másiknál kisebb vagy nagyobb intenzitásúnak mondjuk."* THEISS EDE: *Az áralakulás, termelés és jövedelemeloszlás matematikai elmélete. Különlenyomat A Magyar Mérnök- és Építész Egylet Közlönye 1931. évfolyamából.* Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1931. 5. p.

[7] SIPOS 1992, 240. p.; THEISS EDE: *Az átalakulás, termelés és jövedelemeloszlás matematikai elmélete. Különlenyomat A Magyar Mérnök- és Építész Egylet Közlönye 1931. évfolyamából.* Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest,1931. 98. p.

[8] CSAHÓK ISTVÁN (szerk.): *Theiss Ede (1899–1979) műveinek válogatott bibliográfiája.* Nagy Magyar Statisztikusok 16. KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat. Budapest, 1999. 8. p. (A továbbiakban: CSAHÓK 1999.)

[9] Vö. CSAHÓK 1999, 9. p.

feltárásának egyik legfontosabb tudományos eszközeként. Különösen érdekelte a matematikai statisztika, a korrelációszámítás, a jövedelemeloszlás, a keresleti törvények és a gazdasági folyamatok előrejelzése.

Az 1935-ben megjelent *Statisztikai törvényszerűség a jövedelemeloszlásban* című tanulmányában a jövedelmek eloszlásának statisztikai szabályszerűségeivel, különösen a Pareto-törvénnyel (80/20 szabály) foglalkozott. Két évvel később, 1937-ben jelent meg *Statisztikai korreláció és keresleti törvény* című tanulmánya. Ebben a korrelációszámítás sajátosságait, továbbá a statisztikai összefüggések és a közgazdasági keresleti törvényszerűségek kapcsolatát vizsgálta. Theiss megfogalmazása szerint: *(...) a korreláció-számítás módszerei tényleg lehetővé teszik a közgazdasági elmélet törvényeinek számszerű meghatározását és verifikálását"*.[10] A tanulmány jelentőségét mutatja, hogy 1938-ban a Magyar Statisztikai Társaság francia nyelven is megjelentette *„La corrélation statistique et la loi de la demande"* címmel.[11] E munkákban már jól felismerhető Theiss egyik alapvető tudományos törekvése: a közgazdasági elméletek és a ténylegesen megfigyelhető gazdasági jelenségek közötti kapcsolat számszerű vizsgálata.

A gazdaságpolitikai kérdések iránt is élénken érdeklődött. Ezen a téren 1935-ben jelent meg *Valutapolitika és konjunktúra Svédországban* című írása, amelyben a svéd gazdaságpolitika és a kedvező konjunkturális fejlődés összefüggéseit elemezte. Három évvel később, 1938-ban *Franklin D. Roosevelt gazdaságpolitikája* címmel publikált tanulmányt az Egyesült Államok New Deal politikájáról. Figyelme különösen a gazdasági és társadalmi fejlődéshez való alkalmazkodásra, a tudományos alapokon nyugvó gazdaságpolitikára és a szélesebb társadalmi rétegek életkörülményeinek javítására irányult. Egy évre rá, 1939-ben jelent meg *Korlátozott verseny és gazdaságpolitika* című tanulmánya, amelyben a gazdasági verseny korlátozottságának (monopóliumok, oligopóliumok, etc.) és az állami gazdaságpolitikai beavatkozásnak a kérdéseit tárgyalta. Álláspontja szerint a gazdasági élet eredményes állami irányításához elengedhetetlen az egzakt közgazdasági elmélet és az ökonometria fejlesztése.[12]

A második világháború időszakában is jelentős tudományos munkát végzett. Ebben az időszakban, 1943-ban jelent meg *„Konjunktúrakutatás"* című könyve. A mű a gazdasági ciklusok, a konjunkturális változások és azok statisztikai-közgazdasági elemzésének kérdéseit dolgozta fel.[13] Köves Pál (1925–

[10] Vö. THEISS EDE: *Statisztikai korreláció és keresleti törvény.* In: Heller Farkas (szerk.): Közgazdasági Szemle. LXI. évfolyam. 80. kötet. Magyar Közgazdasági Társaság. Budapest, 1937. 49. p.

[11] CSAHÓK 1999, 20. p.

[12] Vö. THEISS EDE: *Korlátozott verseny és gazdaságpolitika.* In: Heller Farkas (szerk.): Közgazdasági Szemle. LXIII. évfolyam. 5–6. szám. Magyar Közgazdasági Társaság. Budapest, 1939. 388–442. pp.

[13] A szerző részletesen foglalkozik a konjunktúrafolyamat empírikus vizsgálatával (idősorok vizsgálata, idényszerű hullámzások, etc.), továbbá a konjunktúrahullámzással és annak magyarázatával (kereslet és kínálat egyensúlyzavara, a termelés dinamikája, etc.), valamint a

2021) statisztikus, egyetemi tanár értékelése szerint a könyv a keynesi elméleti eredményeket is felhasználta, és a magyar konjunktúrakutatási szakirodalom fontos alkotása lett.[14]

Egy évvel később, 1944-ben két jelentős, egymással összefüggő tanulmánya jelent meg a Közgazdasági Szemlében. Az egyik a *Közgazdaság, történet és társadalom szellemtudományi megvilágításban*, a másik a *Közgazdaság és társadalom a törvénykutató módszer megvilágításában*. Ezekben már nemcsak közgazdasági és statisztikai, hanem tudományelméleti kérdéseket is vizsgált. Foglalkozott többek között Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Max Weber és Werner Sombart gondolataival, valamint az institucionalista irányzattal és Pareto szociológiájával. A két tanulmány egyik lényeges gondolata az volt, hogy a társadalmi-gazdasági valóságot nem lehet egyetlen módszerrel teljes egészében megérteni.

A különböző tudományos megközelítések eltérő oldalait világítják meg a valóságnak, ezért egy átfogóbb, több szempontot egyesítő elmélet kialakítására van szükség. Ez a módszertani nyitottság egész tudományos pályájára jellemző maradt.

Theiss Ede egyetemi oktatói pályája az 1930-as évek közepén bontakozott ki. Ekkor, 1936-ban magántanári képesítést szerzett a közgazdaságtan dinamikai problémáinak és kvantitatív kutatási módszereinek tárgykörében. Majd, 1940-ben a Szent István Tudományos Akadémia rendes tagjává választották. Később, 1945. május 30-án a Magyar Tudományos Akadémia levelező, majd 1948. október 31-én tanácskozó tagjává „fokozták le”. (Tagságát 1989. május 9-én állították vissza.). Egy évvel később, 1946-ban a József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem rendkívüli egyetemi tanárává nevezték ki. Újabb egy évvel később, 1947-ben tartotta akadémiai székfoglaló előadását *Dinamikai közgazdaságtudomány és társadalmi folyamat* címmel. Az előadás a Közgazdasági Szemlében is megjelent. Ebben korábbi kutatásaira támaszkodva a gazdasági és társadalmi folyamatok összefüggéseit, valamint a háború utáni magyar fejlődés lehetséges irányait vizsgálta.

Az 1948-ban létrejött Magyar Közgazdaságtudományi Egyetemen ő vezette az új statisztikai tanszéket. Jelentős szerepe volt a tanszék megalapításában és a statisztika egyetemi oktatásának megszervezésében. Ez az időszak azonban tudományos és intézményi szempontból is nehézségeket hozott számára. Az 1949–1950 körüli ideológiai fordulat következtében a matematikai statisztika és a nyugati közgazdasági irányzatok képviselői erős kritikák célpontjává váltak. Theiss statisztikai jegyzeteit is támadták, elsősorban a matematikai módszerek, a valószínűség-számítás, a korreláció- és trendszámítás alkalmazása miatt. Ennek eredményeként, 1949-ben elveszítette akadémiai

konjunktúrapolitikával (pénz- és hitelpolitika, bér- és árpolitika, etc.). THEISS EDE: *Konjunktúrakutatás.* Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1943. 4–42., 54–121., 133–148. pp.

[14] KÖVES 1994, 186. p.

tagságát, amikor az MTA átszervezése során számos más tudóssal együtt őt is kizárták a tagok közül. Tagságát csak a rendszerváltozás hajnalán állították vissza. Az egyetemi statisztikai oktatásban képviselt módszertani szemlélete ugyanakkor fontos hatást gyakorolt tanítványaira. Köves Pál visszaemlékezése szerint Theiss oktatói munkájának hatása jóval túlmutatott azon a két tanéven, amelyet a közgazdasági egyetem statisztikai tanszékének vezetőjeként töltött.[15]

Theiss Ede 1950-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Statisztikai Tanszékére került, ahol 1959-ig tanszékvezető egyetemi tanárként dolgozott.[16] Ebben az időszakban, 1955-től dékánhelyettesi feladatokat is ellátott. Az 1956-os forradalmat követően azonban olyan fegyelmi határozatok aláírását várták tőle, amely forradalmi tevékenységük miatt hallgatók kizárásáról rendelkezett. Köves Pál beszámolója szerint ezt nem vállalta, és ennek következtében 1959-ben nyugdíjazták.[17] Ez a pályaszakasz jól mutatja, hogy tudományos munkásságának alakulását nemcsak szakmai teljesítménye, hanem a korszak politikai és intézményi viszonyai is jelentősen befolyásolták. Hasonló sorsra jutott Laky Dezső, Kováts Ferenc, Surányi-Unger Tivadar és még sokan mások.[18]

Az egyetemi nyugdíjazás azonban nem jelentette Theiss Ede tudományos pályájának végét. Nyugdíjazását követően, 1959-től a Központi Statisztikai Hivatal munkatársaként, illetve matematikai statisztikai és bibliográfiai szakértőjeként folytatta tevékenységét. A KSH Népességi Főosztályán, majd Demográfiai Kutatócsoportjában dolgozott. Ebben az időszakban érdeklődése a matematikai statisztika mellett a demográfia, a népesség-előreszámítás, a statisztikai döntéselmélet és a gazdasági modellezés felé is kiterjedt.[19]

Meghatározó eredményeket ért el a statisztikai döntéselmélet hazai megalapozásában. Kutatásai során a Bayes-módszertan (valószínűség-számítási megközelítés), a statisztikai információk és a döntési folyamatok összefüggéseit vizsgálta. A statisztikai módszerek alkalmazását nem korlátozta a múltbeli adatok

[15] KÖVES 1994, 193. p.

[16] GYÉMÁNT RICHÁRD: *A demográfia oktatása az ELTE Állam és- Jogtudományi Karán (1777–2007).* In: Homoki-Nagy Mária (szerk.): Forum. Acta Juridica et Politica. XV. évfolyam. 1. szám. Szeged, 2025. 122. p.

[17] KÖVES 1994, 193–194. pp.

[18] GYÉMÁNT RICHÁRD – KATONA ZSÓFIA: *A szegedi Statisztikai és Demográfiai Tanszék jeles tudósai (1921–1996).* In: Balogh Miklós – Gyémánt Richárd – Kovacsicsné Nagy Katalin – Pukli Péter – Vavró István (szerk.): A statisztika és a közigazgatás elkötelezettje. Ünnepi kötet a 60 éves Katona Tamás tiszteletére. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar – Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 2008. 94–97. pp.

[19] NEMES ERZSÉBET: *Theiss Ede.* In: Fülöp Ágnes – Rózsa Dávid (szerk.): Portrék a magyar statisztika és népességtudomány történetéből. Életrajzi Lexikon a XVI. századtól napjainkig. A statisztika történetei 1. KSH Könyvtár, Nemzeti Kulturális Alap–Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 2014. 697–698. pp. Vö. GYÉMÁNT 2025, 122. p.

leírására: azok segítségével a gazdasági döntések megalapozását és a jövőbeli folyamatok előrejelzését is fontosnak tartotta.[20]

Az 1958-ban megjelent, általa szerkesztett *Korreláció és trendszámítás* című kötet a matematikai statisztika magyarországi oktatásának és alkalmazásának szempontjából jelentős munka volt. A könyv két fejezetét maga Theiss írta. A demográfia területén végzett munkásságának fontos eredménye volt a *Bevezetés a demográfiába* című, 1964-ben megjelent kötetben való közreműködése. A műben a reprodukcióval és a népesség alakulásának előrejelzésével foglalkozó részek kidolgozásában vett részt.[21] Későbbi publikációi közül kiemelendő *A francia tervezés modelljei és statisztikai sajátosságai* (1972) című munkája, amely a francia gazdasági tervezés és a statisztikai modellezés összefüggéseit vizsgálta.[22]

Nemzetközi tudományos elismertségét jelzi, hogy 1971-ben a Nemzetközi Statisztikai Intézet (International Statistical Institute, ISI) tagjává választották. Élete utolsó szakaszában is aktívan dolgozott. Egyik tervezett, de befejezetlenül maradt munkája *A statisztikai döntések, információk, valamint a kibernetika logikai és sztochasztikus alapelvei, s ezek közgazdasági alkalmazása* című könyv lett volna. A tervezett kötet címe egyúttal tudományos érdeklődésének interdiszciplináris jellegét is tükrözi.

Theiss Ede 1979-ben, Budapesten hunyt el. Halála után tudományos munkásságának feldolgozása és értékelése fokozatosan új lendületet kapott. Kiemelendő, hogy 1989-ben az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán emlékülést rendeztek tiszteletére, majd a közgazdasági egyetem könyvtára és statisztikai tanszéke is emlékkiállítással idézte fel életművét.[23]

Theiss Ede tudományos jelentőségét és életművének értékelését az alábbiak szerint lehetne összegezni. Tudományos munkássága több szempontból is jelentős a magyar közgazdaság- és statisztikatörténetben. Elsősorban a matematikai közgazdaságtan és az ökonometria korai hazai meghonosításában játszott úttörő szerepet. Már az 1930-as években olyan módszereket alkalmazott, amelyek a gazdasági jelenségek mennyiségi összefüggéseinek feltárását szolgálták. A matematikai módszereket nem öncélúan használta, hanem a gazdasági folyamatok jobb megértésének eszközeként. Másodsorban fontos szerepe volt a matematikai statisztika egyetemi oktatásában és a korreláció- és

---

[20] Vö. KÁDAS KÁLMÁN: *Emlékezés Theiss Ede professzora.* In: Molnár István (szerk.): Statisztikai Szemle. LVIII. évfolyam. 10. szám – 1980. október. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1980. 1022–1026. pp.

[21] Vö. SZABADY EGON (szerk.): *Bevezetés a demográfiába.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1964. 470–499., 499–504., 519–521. pp.

[22] THEISS EDE: *A francia tervezés modelljei és statisztikai sajátosságai.* Statisztikai Kiadóvállalat. Budapest, 1972. 5–8. pp.

[23] *Theiss Ede – emlékkiállítás.* In: Közgazdász. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Lapja. 31. évfolyam. 19. szám. Budapest, 1989. 9. p. Elektronikus elérhetőség: Corvinus Egyetemtörténeti Digitális Gyűjtemény: http://univhist.lib.uni-corvinus.hu/676/1/Kozgazdasz_1989-19.pdf (Letöltés ideje: 2026. november 3.)

trendszámítás hazai elterjesztésében. Oktatói munkássága, jegyzetei és szakkönyvei több későbbi statisztikus szakmai fejlődésére is hatással voltak. Harmadsorban a statisztikai döntéselmélet hazai fejlődésének egyik korai meghatározó képviselője volt. Kutatásaiban a statisztikai információ, a valószínűségi gondolkodás és a gazdasági döntések összekapcsolására törekedett. Végül nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy tudományos érdeklődése a közgazdaságtan és a statisztika határain túl a demográfiára, a társadalomtudományi módszertanra és a kibernetika kérdéseire is kiterjedt. Életútja egyúttal a 20. századi magyar tudománytörténet jellegzetes példája: egy nemzetközi tapasztalatokkal rendelkező, jelentős tudományos teljesítményt nyújtó kutató pályáját a politikai változások többször megszakították, illetve új irányba terelték. Az 1949-es akadémiai kizárás, az egyetemi oktatásból való háttérbe szorítása, majd az 1959-es nyugdíjazása ellenére tudományos tevékenységét élete végéig folytatta. Munkásságának későbbi újraértékelése hozzájárult ahhoz, hogy a magyar közgazdaság-tudomány és statisztika történetében elfoglalja az őt megillető helyet.

Legfontosabb művei

Az áralakulás, termelés és jövedelemeloszlás matematikai elmélete. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1931.; *Time and Capitalistic Production*. In: Viner, Jacob – Knight, Frank H. (szerk.): Journal of Political Economy. Volume XL. Number 4. University of Chicago Press. Chicago (Illinois), 1932.; *Az időmozzanat az exakt közgazdaságtanban*. In: Heller Farkas (szerk.): Közgazdasági Szemle. LVI. évfolyam. 75. kötet. Magyar Közgazdasági Társaság. Budapest, 1932.; *A Quantitative Theory of Industrial Fluctuations Caused by the Capitalistic Technique of Production*. In: Viner, Jacob – Knight, Frank H. (szerk.): Journal of Political Economy. Volume XLI. Number 3. University of Chicago Press. Chicago (Illinois), 1933.; *Dynamics of Saving and Investment*. In: Frisch, Ragnar (szerk.): Econometria. Journal of Econometric Society. Volume 3. Issue 2. 1935.; *Statisztikai törvényszerűség a jövedelemeloszlásban*. In: Heller Farkas (szerk.): Közgazdasági Szemle. LIX. évfolyam. 78. kötet. 1–2. szám. Magyar Közgazdasági Társaság. Budapest, 1935.; *A termelés és a pénz dinamikája*. In: Heller Farkas (szerk.): Közgazdasági Szemle. LIX. évfolyam. 78. kötet. Magyar Közgazdasági Társaság. Budapest, 1935.; *Az oekonometria főbb szempontjai és problémái*. Különlenyomat a Balás Károly és Heller Farkas születésének 60. évfordulója alkalmából kiadott „Ünnepi Dolgozatok”-ból. Szeged, 1937; *Statisztikai korreláció és keresleti törvény*. In: Heller Farkas (szerk.): Közgazdasági Szemle. LXI. évfolyam. 80. kötet. Magyar Közgazdasági Társaság. Budapest, 1937.; *Franklin D. Roosevelt gazdaságpolitikája*. Stádium Sajtóvállalat Részvénytársaság. Budapest, 1938.; *Korlátozott verseny és gazdaságpolitika*. In: Heller Farkas (szerk.): Közgazdasági Szemle. LXIII. évfolyam. 5–6. szám. Magyar Közgazdasági Társaság. Budapest, 1939.;

Konjunktúrakutatás. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1943.; *Közgazdaság, történet és társadalom szellemtudományi megvilágításban.* In: Heller Farkas (szerk.): Közgazdasági Szemle. LXVIII. évfolyam. 87. kötet. 3. szám. Magyar Közgazdasági Társaság. Budapest, 1944.; *Közgazdaság és társadalom a törvénykutató módszer megvilágításában.* In: Heller Farkas (szerk.): Közgazdasági Szemle. LXVIII. évfolyam. 7–8. szám. Magyar Közgazdasági Társaság. Budapest, 1944.; *Dinamikai közgazdaságtudomány és társadalmi folyamat.* In: Heller Farkas (szerk.): Közgazdasági Szemle. LXXI. évfolyam. 3–4. szám. Magyar Közgazdasági Társaság. Budapest, 1947.; *Tervgazdaság és statisztika.* In: Thirring Lajos (felelős szerk.): Magyar Statisztikai Szemle. 1–6. szám. Budapest, 1948.; *Korreláció és trendszámítás* (szerkesztő, két fejezet szerzője) Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1958; *Bevezetés a demográfiába* (társszerzőként) Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1964.; *A francia tervezés modelljei és statisztikai sajátosságai.* Statisztikai Kiadóvállalat. Budapest, 1972.

Felhasznált szakirodalom

CSAHÓK ISTVÁN (szerk.): *Theiss Ede (1899–1979) műveinek válogatott bibliográfiája.* Nagy Magyar Statisztikusok 16. KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat. Budapest, 1999. 8.

DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. XIII. kötet (Szentl–tián).* Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója. Budapest, 2008. 923–924.

GYÉMÁNT RICHÁRD – KATONA ZSÓFIA: *A szegedi Statisztikai és Demográfiai Tanszék jeles tudósai (1921–1996).* In: Balogh Miklós – Gyémánt Richárd – Kovacsicsné Nagy Katalin – Pukli Péter – Vavró István (szerk.): A statisztika és a közigazgatás elkötelezettje. Ünnepi kötet a 60 éves Katona Tamás tiszteletére. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar – Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 2008. 94–97.

GYÉMÁNT RICHÁRD: *A demográfia oktatása az ELTE Állam és- Jogtudományi Karán (1777–2007).* In: Homoki-Nagy Mária (szerk.): Forum. Acta Juridica et Politica. XV. évfolyam. 1. szám. Szeged, 2025. 122.

KÁDAS KÁLMÁN: *Emlékezés Theiss Ede professzorra.* In: Molnár István (szerk.): Statisztikai Szemle. LVIII. évfolyam. 10. szám – 1980. október. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1980. 1022–1026.

KENYERES ÁGNES (főszerk.): *Magyar Életrajzi Lexikon. Első kötet A–K.* Akadémiai Kiadó. Budapest, 1967.

KENYERES ÁGNES (szerk.): *Magyar Életrajzi Lexikon. II. kötet (L–Z).* Akadémiai Kiadó. Budapest, 1982. Elektronikus elérhetőség: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/t-ty-780F8/theiss-ede-7822B/ (Letöltés ideje: 2026. november 3.)

KÖVES PÁL: *Theiss Ede*. In: Mátyás Antal (szerk.): Magyar közgazdászok a két világháború között. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1994. 177.
NEMES ERZSÉBET: *Theiss Ede.* In: Fülöp Ágnes – Rózsa Dávid (szerk.): Portrék a magyar statisztika és népességtudomány történetéből. Életrajzi Lexikon a XVI. századtól napjainkig. A statisztika történetei 1. KSH Könyvtár, Nemzeti Kulturális Alap–Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 2014. 697–698.
SIPOS BÉLA: *Egy úttörő közgazdász: Theiss Ede.* In: Köpeczi Béla (főszerk.): Magyar Tudomány. XCIX. kötet – Új folyam, XXXVII. kötet. 2. szám. Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat. Budapest, 1992. 240.
SZABADY EGON (szerk.): *Bevezetés a demográfiába*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1964. 470–499., 499–504., 519–521.
THEISS EDE: *Az áralakulás, termelés és jövedelemeloszlás matematikai elmélete.* Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1931.
THEISS EDE: *Az áralakulás, termelés és jövedelemeloszlás matematikai elmélete. Különlenyomat A Magyar Mérnök- és Építész Egylet Közlönye 1931. évfolyamából*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1931. 98.
THEISS EDE: *Statisztikai korreláció és keresleti törvény.* In: Heller Farkas (szerk.): Közgazdasági Szemle. LXI. évfolyam. 80. kötet. Magyar Közgazdasági Társaság. Budapest, 1937. 49.
THEISS EDE: *Korlátozott verseny és gazdaságpolitika.* In: Heller Farkas (szerk.): Közgazdasági Szemle. LXIII. évfolyam. 5–6. szám. Magyar Közgazdasági Társaság. Budapest, 1939. 388–442.
THEISS EDE: *Konjunktúrakutatás.* Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. Budapest, 1943. 4–42., 54–121., 133–148.
THEISS EDE: *A francia tervezés modelljei és statisztikai sajátosságai.* Statisztikai Kiadóvállalat. Budapest, 1972. 5–8.
Theiss Ede – emlékkiállítás. In: Közgazdász. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Lapja. 31. évfolyam. 19. szám. Budapest, 1989. 9. Elektronikus elérhetőség: Corvinus Egyetemtörténeti Digitális Gyűjtemény: http://univhist.lib.uni-corvinus.hu/676/1/Kozgazdasz_1989-19.pdf (Letöltés ideje: 2026. november 3.)
TÖRÖK SÁNDOR: *Theiss Ede a matematikai közgazdaságtan kiemelkedő magyar gondolkodója.* In: Csáki Csabáné (főszerk.): Társadalom és gazdaság Közép- és Kelet-Európában. XXI. évfolyam. 2. szám. A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem folyóirata. Budapest, 1999. 73–74.

Dr. habil. Gyémánt Richárd, PhD, LLM, egyetemi docens
SZTE Állam- és Jogtudományi Kar
Statisztikai és Demográfiai Tanszék
gyemant.richard@szte.hu